

BESZÉLGETÉS SZALAI KÁROLLYAL

Portásfülkétől a vörös szőnyegig

ERDÉLYI Z. ÁGNES

A MAGYAR FILMKRITIKUSOK A LEGJOBB VÁGÓ DÍJÁVAL TÜNTETTÉK KI IDÉN SZALAI KÁROLYT, AKI A 2017-ES TERMÉS KÉT DÍJNYERTES FILMJÉNEK VÁGÓJA IS VOLT.

• *Sajátos határterület a vágóé, mert bár nagyon fontos a szerepe egy filmben, mégsem említik olyan reverenciával, mint a forgatókönyvíró vagy operatőr. A sors igazságtalansága?*

Nagyon találó mondatban foglalta össze a lényegét Sellő Hajnal, aki a főiskolán volt osztályfőnököm: „A vágó a második sorban az első.” Szerencsére a rendezők és a színészek értik és megbecsülik ezt a sokszor láthatatlan, alig észrevehető munkát, ami mégis nagyon izgalmas és kreatív. Mesterség vagy művészet? Mindkettő, és sokat lendíthet egy filmen. Egy nem sikerült vágás során rejtve maradhatnak értékek, de sokszor megéltém azt is, amikor sikerült életet lehelni egy reménytelennek tűnő jelenetbe. Eisenstein mondata örökérvényű: 1+1 a filmben 3. Aki látott filmet *rough cut*, vagyis nyersen megvágott állapotban, majd végül készen, az talán meglepetten úgy vélheti, másik film került elé. Hangsúlyok eshetnek egészen máshová. Vagy egy dokumentumfilm végső változatában más lesz a főszereplője a történetnek. Több száz órányi anyagból keletkezik 1-2 óra, közben kiderülhet, hogy van egy rejtett szál, egy titkos átjáró, ami csak a vágáskor kerül elő. Akár Antonioni *Nagyításában*, ahol a fotós egyszer csak meglát valamit a képen, amit addig nem vett észre. Sokszor új értelmet kapnak jelenetek, vagy akár az egész film. Úgyhogy a kérdésre visszatérve, igen, a vágók helyzete sokszor méltatlan. Például nem jár nekik a jelenlegi jogszabályok szerint semmilyen jogdíj. Most, hogy én vagyok a HSE – a Magyar Film- és Videóvágók Egyesüle-

tének elnöke és a Magyar Filmakadémia vágó szekciójának az egyik vezetője, tovább küzdünk azért, amiért amúgy évek óta, hogy elismerjék a vágók szerzői jogi alkotói tevékenységét.

• *A magyar filmkritikusok szerencsére elismerték a munkáját, mert a legjobb vágó díjával tüntették ki. Két film szerepelt az indoklásban: az egyik a *Testről és lélekről*, a másik a júniusban mozikba kerülő *Granny Project*, amelyet Révész Bálint rendezett. Az egyik játékfilm, a másik dokumentumfilm. Korábban főleg dokumentumfilmeknek volt a vágója. Történt valami, amitől egyre több a játékfilm a pályáján?*

A *Testről és lélekről* a 19. játékfilmem volt. Az elmúlt 15 évben a munkaidőm felében dokumentumfilmeket, a másik felében játékfilmeket vágtam. Sokan specializálódnak, de én mind a két műfajt nagyon szeretem.

• *Van különbség? Nyilván van, de kérem, avasson be.*

Egy dokumentumfilm vágásakor egy terjedelmes anyagban szélesebb spektrumban lehet megtalálni azt a játéktérrel, aminek alapján a vágó és a rendező segítségével az anyag elkezd összerendezni magát. Egy játékfilmmel is sokszor 100-150 órányi anyagokat forgatnak le, de ott van egy forgatókönyv. El lehet ugyan térni tőle, és gyakran el is térnek. A *Testről és lélekről* első vágott verziója három és fél óra volt. Az eredeti forgatókönyv alapján a film egy kicsit másképp kezdődött volna, picit összekuszáltunk szálakat, és volt egy szál, amit majdnem teljesen kivágtunk. Jeleneteket emelünk át a film egy másik pontjára, ahol

tökéletesen működtek, és új mélységeket kaptak. Van tehát a játékfilmeknél is mozgástér, de sokkal kisebb. Viszont patikamérlegesen kell kimérni az elemeket, melyeknek a komplex összhatása jelentős érzelmi változásokat eredményezhet, és ezeken múlik, hogy egy jelenetben megjelenik-e a feszültség, vagy unalmassá válik, megjelenik-e a humor, vagy lapos marad.

Az egyetemen úgy szoktam mondani a diákoknak, hogy a forgatókönyv a kotta, az operatőr a rendezővel együtt kitalálja a különböző plánokat, szöveget, ezt felveszik, és a vágó ezt a kottát hangszereli. Nem mindegy, hogy a dalamat vadászkürt kezd el játszani, vagy hárfá. Az sem mindegy, milyen lesz az érzelmi íve egy jelenetnek. Sokat segít, ha a film hangban is fel van már öltöztetve a vágóasztalon. A *Testről és lélekről* vágásakor több mint 30 hangsáv segített árnyalni a képeket: zúgások, csapódások, súrlódások, csattanások, reccsenések például a vágóhídon. A hangok néha olyan tartalmakat is behozhatnak, amelyek nyomán akár újra is kell vágni a jelenetet.

• *Az ember azt gondolná, hogy egy ilyen tökéletes film kockáról kockára megvolt már Enyedi Ildikó fejében, és mindenki más csak aládolgozott.*

Pontos elképzelései voltak. Tökéletesen tudta, hová tartunk. De hogy melyik úton lehet odaérni, az folyamatosan változik. Enyedi Ildikó azért is zseniális rendező, mert már az elején tudta, mit akar, de a film készítése közben tudott jó kompromisszumokat kötni. Azt is tudta, mi az, amiben nem lehet kompromisszum. Ildikó sosem veszíti el a fókuszot, és ha változik egy körülmény, ami egy forgatáskor gyakori, helyben tud improvizálni. Ha megjelenik egy megoldás, ami jobban szolgálja a végső célt, akkor akár egy pillanat alatt tud változtatni. De a film lelkületét sohasem veszti szem elől.

• *Aztán jött egy Révész Bálint nevű fiatalember, a *Granny Project* rendezője...*

Öröm és izgalmas kihívás számomra, hogy gyakran fiatal rendezők keresnek meg, és bízzák rám első filmjük vágását. Most például épp Bagota Béla *Valan* című első játékfilmjén dolgozom, de Zomborác Virág is az első filmjéhez, az *Utóélethez* hívott.

• *A *Granny Project* nem hagyományos, beszélő fejes dokumentumfilm. Kissé talán a műfaj határait feszegeti.*

Ezzel nincs egyedül. Csak az elmúlt egy évben több erős dokumentumfilm is készült: Tuza-Ritter Bernadett-től az *Egy nő fogságban*, Zurbó Dorottytól *A monostor gyermekei* és a *Granny Project* azt mutatják, hogy a magyar dokumentumfilm megújul, és felveszi a versenyt a külföldiekkel. Mindig vidéki mostoha-gyerek volt a magyar filmes közegben, de most talán sikerül a neki járó megbecsülést kiharcolnia.

• A *Granny Project* *Bálint saját történetével kezdődött...*

A filmben szereplő három fiú, egy angol, egy német és a magyar együtt járt egy filmes iskolába Angliába. Összebarátkoztak, elkezdtek beszélgetni, és kiderült, hogy mind a hármuknak nagyon intenzív és mély a kapcsolata a nagymamájával, és mind a három nagymama elég unikális: a német nagy-i őseinek voltak náci kötődései, az angol nagy-i kódfejtő és kém volt, a magyar pedig holokauszt túlélő, aki a felszabadulás után kommunista lett. Ettől a film számos extra jelentést kapott. Az ősverzió Bálint főiskolás vizsgafilmje volt, de aztán hét éven keresztül tovább forgatott. Miután kiderült a történelmi háttér, és az, hogy a nagymama-unoka kapcsolat mögött milyen izgalmas emberi tartalmak és morális kérdések állnak, kezdtek újabb rétegek megjelenni. Ráadásul a hét év alatt ez a három fiú lényegében felnőtt férfivá érett, a hozzáállásuk a nagymamájuk-

hoz és a történelemhez és a történetekhez is mélyült, és ezzel együtt mélyült a film is. És ez nagyon jól tett neki.

• *Egy interjúban arról mesélt, hogy kamasz korában punk volt...*

... és a szívemben még kicsit mindig az vagyok. Nem állítható, hogy szabálykövető lennék, sem a munkámban, sem az élet más területein. A szabályok és a törvények addig indokoltak, amíg védenek bennünket és a környezetünket, de amikor a merevségük blokkol, akkor már nem tudom őket komolyan venni. Időnként érde-mes felülvizsgálni őket.

• *Végül is hogyan alakult a pályája?*

Ha belegondolok, még általános iskolás koromban kezdtem el filme-zéssel foglalkozni. Szentendrén, ahol születtem, volt egy amatőr filmes videó szakkör, ott már 11-12 évesen VHS kamerákkal meg szuper 8-asokkal csináltunk filmeket. 18 éves koromban aztán a Magyar Televízióban kezdtem, mint kulcsos portás. Egy idő után be-mentem a vágók főnökének, Palotai Évának, a nagyszerű vágónak a szobájába, hogy szeretném megtanulni a mesterséget, mondja meg, merre lehet elindulni. A tévében nem volt mozgásterem, szabadúszóként kezdtem dolgozni és végeztem el közben két főiskolát meg egy egyetemet. Tévé-s magazinokat, kisebb dokumentumfil-meket, etűdöket vágtam, utána jöttek

Enyedi Ildikó: **Testről és lélekről**

a játékfilmek, mára több tucat dokumentumfilm van mögöttem, a 20. játékfilmemen dolgozom, és pár héttel ezelőtt

Los Angelesben az Oscar-díj átadón volt szerencsém részt venni. Sokan segítettek eljutni ideig. Rigó Máriának több filmben lehettem az asszisztense, ami felért egy főiskolával. Grunwalsky Ferenc már a pályám elején bizalmá-ba fogadott, komoly munkákkal bí-zott meg, és sok tanáccsal segített. Nagyszerű emberekkel dolgozhattam együtt, akiktől sokat tanultam, és nem csak a szakmáról. Most pedig a Pannónia Filmstúdióban, ami a filmszakma egyik központja lett Magyarországon, és ami igazi alkotói műhely is egyben, a Post Office utómunkastúdió egyik társtulajdonosaként, és vezetőjeként támogató, baráti légkörben igazán jelentőségteljes és nagy-szerű alkotások létrejöttében tudok résztvenni.

• *Milyen az Oscar-gála a helyszínen?*

Messziről nézve ez egy csodálatos, elérhetetlen, csillogó isteni világ. De közelről látva megjelenik az emberi arca is. A legnagyobb sztárok a sokezer dolláros cipőiket két óra múlva ugyanúgy leve-szik, mint a hétköznapi emberek, viszik a kezükben, és ha a kamera nem látja, meztőláb sétálnak a vörös szőnyegen. Ha a csillagpor szétröppen, megjelenik az ember, és ez a legizgalmasabb és legfel-szabadítóbb benne. •